

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
кафедра теорії та історії держави і права

Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи
студентів денної форми навчання
з навчальної дисципліни

«Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (гендерний ракурс)»

спеціальність 081 «Право»

Саветчук Н.М. Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи студентів денної форми навчання з навчальної дисципліни «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (гендерний ракурс)»

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 1, від 28.08. 2024р.

Затверджено науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту
Від 27.09.2024 р., протокол № 1

Затверджено Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Від 27.08. 2024 р., протокол № 2

Рецензенти:

Адамович С.В. – д.іст.н., професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ННЮІ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Петровська І.І. – к.ю.н., доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права ННЮІ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи студентів денної форми спеціальності «право» містять: програму курсу; перелік тем та планів щодо самостійної роботи; контрольні питання; ключові терміни та поняття; перелік необхідної для вивчення літератури; тематику рефератів та словник термінів та понять.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Програма навчальної дисципліни.....	6
РОЗДІЛ 2. Самостійна робота.....	9
РОЗДІЛ 3. Тематика рефератів.....	23
РОЗДІЛ 4. Словник термінів та понять.....	25

ВСТУП

Актуальність поширення знань щодо прав та свобод людини і громадянина в Україні навряд чи вимагає нині спеціального обґрунтування. Безліч прикладів можна наводити на підтвердження того, що саме брак таких знань у багатьох осіб стає перешкодою у реалізації та захисті прав і свобод.

Проголосивши свою незалежність, Україна стала на шлях власної правової держави і громадянського суспільства. Серед інших проблем, що вирішує їх народ України, є і проблема здійснення прав людини і громадянина. Для того, щоб у повному обсязі реалізувати права та обов'язки, необхідно їх знати.

Права людини, їх соціальне призначення в суспільстві – одна з найбільш важливих проблем історичного, соціального та культурного розвитку людства

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (гендерний ракурс)**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «Бакалавр» спеціальності «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є дослідження теорії прав людини і громадянина України; особливостей правового статусу людини і громадянина; змісту особистих, політичних, соціально-економічних і культурних прав і свобод, механізм їх реалізації, регулювання та гарантування як в національному конституційному законодавстві, так і в міжнародно-правових документах; питання гендерної рівності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (гендерний ракурс)» є: підготовка професіоналів, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їх наступній діяльності знаннями та практичними навичками для вирішення конкретних питань щодо захисту прав і свобод людини та громадянина; формувати вміння майбутніх юристів самостійно орієнтуватися у законодавстві, що встановлює та гарантує права і свободи людини та громадянина та уміло застосовувати його у практичній площині; формування у студентів предметних компетентностей, системи знань, вмінь та навичок в сфері захисту прав жінок й утвердження гендерної рівності; надання цілісного уявлення про концепцію недискримінації за ознакою статі як засадничу цінність і правовий стандарт сучасного суспільства.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (гендерний ракурс)» є наступні:

- ознайомити студентів зі змістом понять „природні невідчужувані права людини”, „права громадянина”, „покоління прав людини”, „основні (фундаментальні) та неосновні (додаткові, похідні) права особи”, „правовий статус людини і громадянина»; «гендерна рівність»;
- вміти орієнтуватися в сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях, уміти виявляти вплив ідеї прав людини на економічне, соціальне, культурне життя суспільства, порівнювати різні типи правових та політичних систем в аспекті прав людини;
- об'єктивно і критично аналізувати інформацію про інститут прав людини, займати самостійну позицію у питаннях теоретичного та практичного характеру, що стосуються інституту прав людини;
- поряд із з'ясуванням теоретичних питань завданням даної дисципліни є вироблення практичних навичок, які будуть корисними в процесі розбудови правової держави в сучасній Україні.
- розкрити основи формування та механізми реалізації гендерної політики в Україні та у світі;
- розвинути навички пошуку нових методів та підходів до вирішення гендерних проблем із урахуванням досвіду зарубіжних країн.

В процесі вивчення даної навчальної дисципліни студенти повинні **знати:**

- основні положення теорії і практики забезпечення прав і свобод людини та громадянина в правовій державі;
- загальні засади правового статусу людини і громадянина в Україні;
- систему, зміст основних прав і свобод людини і громадянина України та їх класифікацію;
- ключові положення міжнародного та національного законодавства в галузі прав людини;
- ключові міжнародні та національні механізми захисту прав людини і громадянина;

- нормативне регулювання прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в конституційному законодавстві України та в міжнародно-правових пактах про права людини і громадянина;
- механізм захисту і конституційних гарантій основних прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- головні проблеми, що виникають при реалізації прав і свобод людини та громадянина;
- реалізацію гендерної політики в Україні.

вміти :

- аналізувати норми Конституції України та інших нормативно-правових актів з прав людини і громадянина;
- тлумачити нормативно-правові акти з прав людини і громадянина;
- правильно застосовувати державно-правові акти з прав людини при вирішенні конкретних ситуацій з цих питань;
- займати самостійну позицію у питаннях теоретичного та практичного характеру, що стосуються інституту прав людини, зокрема, сформулювати розуміння основних проблем та ускладнень, які супроводжують процес реалізації прав людини в Україні, вказати на шляхи розв'язання сформульованих проблем;
- орієнтуватися у сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях;
- уміти виявляти вплив ідеї прав людини на економічне, соціальне, культурне життя суспільства;
- розв'язувати практичні справи в сфері забезпечення гендерної рівності, використовувати універсальні та регіональні механізми захисту рівних прав та можливостей жінок і чоловіків задля врахування гендерного компоненту у здійсненні своєї діяльності у сфері юриспруденції, враховувати особливості національного механізму забезпечення та захисту прав людини;
- проявляти високу професійну компетентність на підставі уявлення про гендерний баланс у суспільстві як одну з визначальних цілей сталого розвитку й цінність демократичного суспільства.

РОЗДІЛ 1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Права людини: загальнотеоретичні основи

Тема. Права людини: загальнотеоретична характеристика.

Поняття прав людини та їх зміст. Гідність людини як морально-сутнісна основа її прав. Наукові підходи до інтерпретації гідності людини.

Права людини та права громадянина. Підстави розрізнення категорій “права людини” та “права громадянина” і відповідних статусів у позитивному праві. Розрізнення статусів людини і громадянина за Основним Законом України та міжнародним правом.

Права людини і права громадянина: загальна порівняльна характеристика. Права, свободи та обов’язки: співвідношення категорій.

Тема. Генезис прав людини.

Міфологічні уявлення про людину та її права. Уявлення про права людини в античний період розвитку суспільства. Зародження уявлень про права людини у Середньовіччя.

Зміст прав людини в епоху Нового часу та в ХХ ст. Нормативні акти, що закріплювали права і свободи людини в умовах Середньовіччя.

Економічні й соціальні права людини: їх становлення та спроби конституційного закріплення в умовах Нового часу та ХХ століття.

Українські ідеї про права і свободи людини та їх закріплення в правових та інших документах.

Тема. Типологія прав людини.

Класифікація прав людини. Позитивні” і „негативні” права та способи законодавчого закріплення прав. Особисті права людини. Політичні права людини. Соціально-економічні права людини. Культурні права людини. Екологічні права людини.

Покоління прав людини. Права першого покоління. Права другого покоління. Права третього покоління. Становлення прав четвертого покоління.

Фундаментальні (основні) права особи: поняття і характеристика, відмінність від нефундаментальних (додаткових) прав.

Тема. Конституційні обов’язки людини і громадянина України та гарантії їх виконання.

Поняття та види конституційних обов’язків людини і громадянина України. Обов’язки людини за Конституцією України. Конституційні обов’язки громадян в Україні.

Спеціальні обов’язки іноземців та осіб без громадянства за Конституцією України. Гарантії виконання конституційних обов’язків людини і громадянина.

Тема. Правовий статус людини і громадянина.

Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його елемента. Види правового статусу людини і громадянина. Принципи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України як елемент правового статусу.

Правовий статус іноземців і осіб без громадянства. Правовий статус біженців і вимушених переселенців.

Тема. Права дитини: від витоків до сьогодення.

Права дитини в контексті історичних і сьогоdnішніх реалій. Конвенція ООН про права дитини.

Права дитини в цивільному праві. Права дітей при спадкуванні.

Права дітей в сімейному законодавстві. Усиновлення.

Права дитини в трудовому законодавстві.

Права дітей в кримінальному праві. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Основні положення Закону України «Про охорону дитинства».

Протидія насильству над дітьми у міжнародному праві та в законодавстві України. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини від жорстокого поводження з боку членів сім'ї.

Змістовий модуль 2. Гендерні аспекти прав людини.

Тема. Гендерна рівність в Україні.

Суть поняття «стать» та «гендер». Поняття гендерної культури. Гендерне насильство. Гендерна політика. Гендерні стереотипи як бар'єр у реалізації прав людини. Проблема рівності прав чоловіків та жінок як складова прав особистості. Права жінок і гендерна рівність.

Гендерна рівність і законодавство України. Принципи гендерної рівності у Конституції України та їх узгодження з міжнародними стандартами. Проблеми гендерної рівності в Україні. Інституційні механізми формування та впровадження гендерної політики в Україні. Фемінізм як боротьба за рівні права та можливості жінок і чоловіків.

Тема. Гендерна рівність в зарубіжних країнах.

Рівні права і можливості для жінок і чоловіків у договорах ЄС. Жінки при владі: ситуація в країнах ЄС. Інституційне забезпечення гендерної рівності в країнах ЄС.

Міжнародні організації і гендерна рівність. Роль міжнародних жіночих організацій у підвищенні статусу жінок. Міжнародні стандарти у сфері захисту прав жінок. Міжнародні документи, що сприяють дотриманню прав жінок та забезпечення гендерної рівності. Впровадження гендерної рівності у зарубіжних країнах.

Тема. Обмеження прав та свобод людини.

Межі здійснення прав людини. Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством.

Конституційні підстави обмежень прав і свобод в Україні. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод. Порушення прав людини в умовах війни. Воєнні злочини росії проти людяності.

Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.

Принцип визнання автономії особи пацієнта. Принцип справедливості. Ксенофобія і права людини. Поняття «толерантність», «ксенофобія», «етнофобія», «расова дискримінація». Форми дискримінації.

Тема. Захист прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Механізм здійснення прав та свобод людини і громадянина в Україні. Поняття та структура конституційно-правового механізму забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина. Елементи механізму реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина. Гарантії прав та свобод людини і громадянина як передумова їх здійснення. Проблеми захисту прав людини в Україні.

Значення діяльності суду щодо захисту прав людини. Судовий захист прав і свобод. Діяльність прокуратури України та Служби Безпеки України із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Діяльність інших правоохоронних органів із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.

Тема. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини.

Завдання та принципи міжнародного захисту прав людини. Механізм захисту прав людини в рамках ООН. Статут ООН та Міжнародний біль про права у контексті захисту прав людини. Роль головних та допоміжних органів ООН у міжнародному захисті прав людини.

Загальна Декларація прав людини. Застосування конвенції про захист прав людини та основних свобод Європейським судом з прав людини: концептуальні засади. Міжнародна Конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації. Конвенція проти тортур та інших форм жорстокого, нелюдського або принизливого поводження.

Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод та юрисдикція Європейського Суду.

Тема. Права людини і глобалізація.

Культура прав людини. Толерантність і діалог культур. Проблеми реалізації ідеї толерантності. Проблема універсальності прав людини і культурний релятивізм. Абсолютний універсалізм. Поміркований універсалізм.

Державний суверенітет і дотримання прав людини. Права людини як універсальна соціальна константа. Обмеження державного суверенітету. Права людини і боротьба з тероризмом та екстремізмом.

РОЗДІЛ 2. САМОСТІЙНА РОБОТА

Крім лекцій та семінарських занять, студенти повинні привчатися і до самостійної роботи, самостійно шукати відповіді на поставлені до тем запитання, розкривати їх зміст, роз'яснювати певні поняття, вести дискусії. Зрозуміло, що тільки самостійна робота студента під керівництвом викладача веде до успіху.

Курс «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (гендерний ракурс)» досить складний, але цікавий. На лекційних заняттях не може бути висвітлено всі питання цього курсу. Тому багато цікавих і дискусійних тем винесено на самостійне опрацювання, до яких студенти повинні готуватись самостійно.

До тем, винесених на самостійну роботу, подається перелік питань та подається література.

Тема. Права людини: загальнотеоретична характеристика.

Права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей. У документах різних організацій та в національному законодавстві, у науковій літературі часто вживається вираз „права і свободи людини”. Проте відмінність між правами і свободами як соціальними явищами ще й донині однозначно не з'ясована. Тому терміни „права” і „свободи” здебільшого використовуються як синоніми.

Права людини і права громадянина - близькі поняття, в ідеалі повинні збігатися, оскільки: здійснення прав людини визначається головним чином забезпеченістю з боку держави. Наприклад, апатриди та інші категорії осіб, що не мають громадянства, знаходяться під захистом законів держави проживання та міжнародного права; громадянство - основний канал, через який відбувається здійснення прав людини.

Поняття про права людини включає два аспекти:

- природні права людини, неподільно пов'язані з її існуванням та розвитком;
- набуті права людини, що характеризують її соціально-політичний статус.

Питання для вивчення:

1. Права людини у контексті типів розуміння права.
2. Підстави розрізнення категорій “права людини” та “права громадянина” і відповідних статусів у позитивному праві.
3. Розрізнення статусів людини і громадянина за Основним Законом України та міжнародним правом.
4. Право людини на громадянство.

Контрольні питання:

1. Які відомі Вам основні підходи до розуміння такого явища, як права людини, до характеристики його онтологічної природи?
2. Що таке зміст прав людини та обсяг прав людини? Які можуть існувати співвідношення між цими явищами?
3. Що таке гідність людини? Як вона пов'язана й співвідноситься з правами людини?

Ключові терміни та поняття: права людини, права громадянина, свободи людини, гідність людини.

Рекомендована література:

1. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
2. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
3. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
4. Скаун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2- е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011.520 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
6. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
7. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.

8. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
9. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
10. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
11. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
12. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2021.528 с.
13. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
14. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
15. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Генезис прав людини.

Розглядаючи дану тему, не викликає сумнівів той факт, що людина має певні права та обов'язки в суспільстві. Очевидно й те, що не може існувати суспільства, в якому б його члени були позбавлені будь-яких соціально визначених можливостей діяти, володіти, реалізовувати свої інтереси, користуватися певними соціальними благами тощо.

Соціальну цінність людини можна пізнати в процесі дослідження взаємовідносин її з суспільством та державою. З найдавнішого часу і до сьогодні ця проблема постійно привертає увагу дослідників. Актуальність цієї проблеми підкреслюється місцем і роллю особистості в політичному житті суспільства, характеристикою її прав, свобод і обов'язків.

Виникнення прав і свобод людини можна досліджувати з стародавніх часів. Структурно різні історичні етапи розуміння, закріплення та спроб забезпечення прав і свобод людини можна виокремлювати: в міфологічних уявленнях про людину та її права; в античний період розвитку суспільства; в умовах середньовіччя; в епоху Нового часу; в умовах сьогодення.

При вивченні цієї теми слід розглянути українські ідеї про права і свободи людини та їх закріплення в правових та інших документах. Початок розвитку державно-правової думки в Україні можна прослідкувати в окремих джерелах, починаючи з XI ст., це зокрема: „Руська правда”, „Слово про закон і благодать” Іларіона, „Повчання Володимира Мономаха” та ін.

Отже, виникнення і розвиток суб'єктивного права людини має давню історію; на різних етапах розвитку суспільства права і свободи людини мають різний зміст; змістовно найбільш повного обсягу права і свободи особистості набувають в умовах громадянського суспільства і правової держави

Питання для вивчення:

1. Уявлення про права людини в античний період розвитку суспільства.
2. Зміст прав людини в епоху Нового часу та в XX ст.
3. Ідея права і свободи людини в українській державно-правовій думці

Контрольні питання:

1. Назвіть нормативні акти, що закріплювали права і свободи людини в умовах Середньовіччя.
2. Яких античних філософів, які піднімали питання про права і свободи людини, Ви знаєте?
3. Охарактеризуйте уявлення про права і свободи людини в умовах Нового часу.

Ключові терміни та поняття: свободи людини, права людини.

Рекомендована література:

1. Веклич В. Історичні передумови сучасної концепції прав людини і громадянина *Віче*. 2010. № 18. С.16-19
2. Орленко В. Еволюція прав і свобод людини. URL: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/03/10.pdf>
3. Мацькевич М.М. Генеза прав людини: правовий та філософський аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* 2014. № 4.С. 54-66

Рекомендована література:

4. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.

5. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
6. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
8. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
9. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
10. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А. Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
11. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
12. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
13. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
14. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
15. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021.528 с.
16. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
17. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
18. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Типологія прав людини.

Сучасна типологія прав і свобод, а відтак, і обов'язків, – досить різноманітна. Найзагальнішою їх класифікацією є поділ прав на негативні та позитивні. Таке розрізнення прав засновано на фіксації в них негативного і позитивного аспектів свободи. У негативному значенні свобода розуміється як відсутність примусу, обмежень відносно до особи, у тому числі й з боку держави; у позитивному – як свобода вибору, утворювана державою, а головне – здатність людини досягти своїх цілей і обов'язок держави надавати громадянину ті чи інші соціальні блага.

Права людини за змістом людських потреб класифікують на такі: фізичні права, особистісні права, культурні, економічні, політичні. Окрім цієї основної класифікації, всі права людини можуть поділятися на певні види і за іншими категоріями, а саме: за значенням для їх носія – основні і неосновні; за способом здійснення – активні і пасивні; за суб'єктивним складом здійснення – індивідуальні і колективні; за історичною послідовністю виникнення – права першого покоління, другого і третього покоління.

Основні права і свободи людини і громадянина розрізняють також за сферою їх реалізації в суспільному житті: особисті(громадянські); політичні; економічні; соціальні; культурні; екологічні.

Питання для вивчення:

1. Політичні права і свободи людини та громадянина.
2. Культурні права людини.
3. Екологічні права людини.
4. Четверте покоління прав людини

Контрольні питання:

1. Які класифікації прав людини ви знаєте?
2. В чому відмінність фундаментальних прав людини від не фундаментальних?
3. Чи існують права четвертого покоління прав людини?
4. Назвіть екологічні права людини.
5. Назвіть культурні права людини.

Ключові терміни та поняття: позитивні права людини, негативні права людини, фундаментальні права людини, політичні права людини, економічні права людини, культурні права людини, екологічні права людини, покоління прав людини.

Рекомендована література:

1. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
2. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
3. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
6. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
7. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А. Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
8. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
9. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
10. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
11. Тertiшник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
12. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2021.528 с.
13. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
14. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
15. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Конституційні обов'язки людини і громадянина України та гарантії їх виконання.

Давно визнано, що жити у суспільстві та бути цілком вільним від нього – не можна. Прагнення кожної окремої людини до найбільшої свободи повинно підтримуватися державою і суспільством, але водночас і стримуватися в правомірних інтересах інших людей. Тому, варто зазначити, що певні обов'язки покладаються на людину не з примхи держави чи суспільства, а тому, що без об'єктивної та усвідомленої наявності їх людина юридично і фактично не може користуватися своїми правами і свободами.

Конституційні обов'язки людини і громадянина – це закріплена Конституцією України і гарантована відповідним механізмом їх здійснення необхідність вчинення дій, покладена на людину чи громадянина України і безумовна для виконання ними.

При розгляді даної теми студенти повинні розглянути конституційні обов'язки людини і громадянина за критерієм суб'єкта і виділити такі три основні групи обов'язків: обов'язки будь-якої людини, яка перебуває на території України; обов'язки громадян України; обов'язки іноземців та осіб без громадянства.

Питання для вивчення:

1. Обов'язки людини в Конституції України
2. Конституційні обов'язки громадян України.
3. Гарантії виконання конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні
4. Права людини, що виникають у разі притягнення її до юридичної відповідальності за невиконання конституційних обов'язків.

Контрольні питання:

1. Що таке конституційні обов'язки людини і громадянина? Які їх види Вам відомі?
2. Які обов'язки людини передбачені Конституцією України?
3. Чи може бути звільнена та чи інша особа від обов'язку сплачувати податки і збори?
4. Назвіть обов'язки громадян України за Конституцією.

Ключові терміни та поняття: обов'язки людини, обов'язки громадянина.

Рекомендована література:

1. Білоскурська О.В. Загальнотеоретичні дослідження конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні на сучасному етапі розвитку правової держави. Юридичний вісник. 2010. № 1. С.37-39
2. Білоскурська О. В. Актуальні питання механізму забезпечення виконання конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 78-82.
3. Білоскурська О. В. Історія становлення конституційних обов'язків в Україні. *Держава і право: зб. наук, праць*. Юридичні і політичні науки. Вип. 19. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. С. 242-247.
4. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
5. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
6. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
7. Скаун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
8. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
9. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
10. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
11. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
12. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
13. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
14. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021.528 с.
15. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
16. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
17. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Правовий статус людини і громадянина.

Слід зазначити, що правовий статус людини – це сукупність правосуб'єктності людини, його принципів, прав, свобод і обов'язків людини та їх гарантій. Структуру правового статусу людини складають такі елементи: правосуб'єктність людини; принципи; права і свободи людини і громадянина та гарантії їх реалізації; обов'язки людини та гарантії їх виконання.

Правовий статус громадянина, крім названих елементів, включає також певний зв'язок між людиною і державою, із якого випливають додаткові права, свободи й обов'язки особи та їх гарантії. Певні особливості має конституційний-правовий статус іноземця і особи без громадянства.

Центральний елемент правового статусу людини і громадянина – це права та свободи людини і громадянина та їх гарантії. Але система цих прав та свобод, гарантій не може бути міцною без певних основних ідей, принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина.

Питання для вивчення:

1. Види правового статусу людини і громадянина.
2. Принципи правового статусу людини і громадянина.
3. Громадянство України як елемент правового статусу.

Контрольні питання:

1. Що таке правовий статус людини та правовий статус громадянина? З чого складаються ці явища та як вони співвідносяться один з другим?
2. У чому полягає принцип невідчужуваності і непорушності прав і свобод людини?
3. Що є змістом принципу рівності у правах і свободах і рівності перед законом?

4. Що означають звуження змісту прав та свобод людини і громадянина та звуження їх обсягу?

Ключові терміни та поняття: особа, людина, громадянин, правовий статус людини, принципи правового статусу людини, іноземець, особа без громадянства, біженець, вимушений переселенець.

Рекомендована література:

1. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
2. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
3. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
6. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
7. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А. Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
8. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
9. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
10. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
11. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
12. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2021.528 с.
13. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
14. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
15. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Права дитини: від витоків до сьогодення.

Кожен член суспільства має права. Оскільки дитина є повноцінним членом суспільства, вона також має свої права, деякі особливості реалізації яких обумовлені виключно тим фактом, що її фізична та розумова незрілість потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист. В залежності від віку дитини, законодавством передбачено різний обсяг та механізми реалізації її прав. Повноцінний та дієвий захист прав дитини є обов'язком держави.

Основним міжнародним документом, який регулює відповідне питання є Конвенція про права дитини від 20.11.89. В українському законодавстві основними правовими документи з цього питання є – Конституція України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства», Цивільний кодекс України та інші документи.

Права дитини - це права людини, яка не досягла 18 років. Показником гуманізму суспільства та держави є ставлення до дитини. Діти є найвищою цінністю кожного народу, і розбудова демократичної держави неможлива без зміни ставлення суспільства до дітей, ставлення не тільки, як до об'єкта опіки та турботи, але як і до суб'єкта права.

При розгляді цієї теми слід зупинитися на розгляді Конвенції ООН про права дитини, розглянути права дитини в контексті історичних реалій, Закон України «Про охорону дитинства», права дитини в Конституції України, в цивільному праві, в цивільному процесі, у трудовому і адміністративному законодавстві та права дітей в кримінальному праві.

Питання для вивчення:

1. Поняття правового статусу дитини.
2. Основні положення Закону України «Про охорону дитинства».
3. Особисті права дитини.
4. Міжнародне та національне законодавство у сфері захисту прав дитини
5. Протидія насильству над дітьми у міжнародному праві та в законодавстві України.

6. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини від жорстокого поводження з боку членів сім'ї.

Контрольні питання:

1. Коли було прийнято Конвенцію про права дитини?
2. Що ви розумієте під поняттям « права дитини»?
3. Назвіть права дитини, які гарантуються національним законодавством.
4. Що повинні робити діти для запобігання порушенню їх прав?
5. Які права дитини передбачені законодавством в сфері майнових відносин?
6. Які права дитини передбачені законодавством в сфері праці?
7. Які права дитини передбачені законодавством в сфері майнових відносин?
8. Назвіть міжнародно-правові документи, які захищають права дитини.

Ключові терміни та поняття: права дитини, права людини.

Рекомендована література:

1. Ригіна О.М. Проблема інтерпретації терміну «правовий статус дитини»: теоретико-правовий аспект. *Право та державне управління*. 2017. № 3. С.12-18
2. Приходько Х.В. Права дитини: проблеми реалізації та захист у системі місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014 № 11 том 1. С.27-31
3. Симоненко Т. Поняття й ознаки права дитини на захист від усіх форм насильства в Україні: теоретико-правовий аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С.188-193
4. Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 91–96.15.
5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
6. Скаун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011.520 с.
7. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
8. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
9. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
10. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
11. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
12. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
13. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
14. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021.528 с.
15. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
16. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
17. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Гендерна рівність в Україні.

Рівність є основою демократичного суспільства, яке прагне до соціальної справедливості та поваги до прав людини. Але, на жаль, в силу тих чи інших причин, жінки зазнають дискримінації практично в усіх сферах життєдіяльності. Гендерна рівність є однією з умов забезпечення суспільного розвитку.

Гендер – це термін, який прийшов в українську мову з англійської («gender») й означає соціальну стать людини на відміну від статі біологічної, соціальну роль, соціальні можливості жінки й чоловіка в суспільстві – в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сімейні ролі й репродуктивну поведінку, тощо.

Багато вітчизняних дослідників відзначали калькованість зарубіжного терміну «гендер», однак відкритість наукового товариства у світовий процес призвів до широкого застосування цього терміну у науковому обігу.

Гендер – це соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, розподілі сімейних ролей та репродуктивній поведінці.

Україна, як усі цивілізовані держави, також активно проводить гендерну політику, в основі якої лежать загальновизнані міжнародні норми, зафіксовані, зокрема в Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та інших документах. Україна поділяє принципи ООН і розуміння гендерної рівності як необхідної умови досягнення сталого розвитку країни, створення умов для всебічного розвитку людського потенціалу.

Питання для вивчення:

1. Права жінок і гендерна рівність.
2. Гендерна рівність і законодавство України.
3. Фемінізм як боротьба за рівні права та можливості жінок і чоловіків.

Контрольні питання:

1. Що таке гендерне насильство?
2. Назвіть види гендерних стереотипів.
3. Назвіть міжнародно-правові документи, в яких йдеться про гендерну рівність.
4. Що означає поняття «гендер» і звідки воно походить.

Ключові терміни та поняття: поняття «гендер», гендерне насильство, гендерна рівність, гендерні стереотипи.

Рекомендована література:

1. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
2. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
3. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
6. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
7. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А. Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
8. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
9. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
10. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
11. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
12. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2021.528 с.
13. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
14. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
15. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Гендерна рівність в зарубіжних країнах.

На сучасному етапі розвитку суспільства питання гендерної нерівності посідають не останнє місце за актуальністю. Тому досягнення гендерної рівності є центральним показником розвитку кожної країни, а в умовах глобалізації сучасне суспільство вимушено щоразу звертатися до проблем гендерної нерівності. ООН відносить цю проблему до категорії глобальних і рекомендує

державам змінювати існуючі гендерні моделі, орієнтовані на збереження системи нерівних цінностей і подвійних стандартів.

Рівність між чоловіком і жінкою – це одночасно і цінність, і привілей будь-якого суспільства. Позиція Європейського Союзу з досягнення гендерної рівності полягає в тому, що жінки і чоловіки повинні мати рівні права та можливості в усіх сферах життя суспільства. Для цього всі інститути ЄС мають впроваджувати проблематику рівності між чоловіками та жінками в усі галузі політики, всі програми і на всі рівні прийняття рішень.

Зараз у світі активно відбувається процес наповнення гендерним змістом національного законодавства. Урахування рівних прав і можливостей у законодавстві різних країн відбувається залежно від сили впливу інших соціальних норм (традицій, звичаїв, усталеної моралі, політичних норм тощо).

Слід зазначити, що абсолютна рівність чоловіків і жінок у демократичному суспільстві полягає в наданні однакових можливостей для реалізації ними своїх прав і виконання власних обов'язків, а також захисту інтересів задля рівного співіснування в усіх сферах життєдіяльності.

Питання для вивчення:

1. Міжнародні документи, що сприяють дотриманню прав жінок та забезпечення гендерної рівності.
2. Впровадження гендерної рівності у зарубіжних країнах.
3. Жінки при владі: ситуація в країнах ЄС.

Контрольні питання:

1. Назвіть міжнародні документи, в яких йдеться про гендерну рівність прав жінок і чоловіків.
2. Які міжнародні організації намагаються підвищувати статус жінок?
3. Як оцінюється ситуація в країнах ЄС про жінок і владу?

Ключові терміни та поняття: поняття «гендер», гендерне насильство, гендерна рівність, гендерні стереотипи.

Рекомендована література:

1. Буковинська Н. Гендерна рівність: шлях до успіху чи загроза майбутньому? *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С.191-194
2. Львова О. Принцип рівності у праві: теорія і практика : монографія. К. : Юридична думка, 2014. 300 с.
3. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
4. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
5. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
6. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2- е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011.520 с.
7. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
8. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
9. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
10. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
11. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
12. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
13. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
14. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021.528 с.
15. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.

16. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
17. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Обмеження прав та свобод людини.

У науковій юридичній літературі важливе місце займає проблема обмеження прав і свобод особи державою. Якщо право – інструмент захисту особи від загроз з боку держави, то обмеження прав і свобод призначене для захисту суспільства, прав і свобод інших осіб від свавілля правокористувача. Обмеження прав у цьому значенні має таке саме природне виникнення, як і самі права та свободи. Таким чином, обмеження у всіх випадках повинні переслідувати мету – знайти розумний компроміс між суспільною необхідністю та інтересами власника права.

Обмеження права – це здійснюване у відповідності з передбаченими законом підставами обмеження його обсягу. Обмеження прав і свобод мають різні прояви: вони можуть впливати із самого правового акту або з фактичних дій; носити постійний або тимчасовий характер; мати місце у звичайних умовах або в умовах дії специфічних правових режимів.

Питання для вивчення:

1. Класифікація обмежень прав людини.
2. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод.
3. Проблема прав людини в контексті біоетики.

Контрольні питання:

1. Що означає термін «ксенофобія»?
2. Які існують форми расової дискримінації?
3. Які проблеми прав людини підняті у «Загальній декларації про біоетику та права людини»?

Ключові терміни та поняття: поняття «толерантність», «ксенофобія», «расова дискримінація», «біоетика», межі здійснення прав людини, обмеження прав людини.

Рекомендована література:

1. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 2. С.74-78
2. Фігель Ю.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична»*. 2015. Вип. 2. С. 222–230.
3. Слїнько Т.М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини і громадянина. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15153/1/Slinko.pdf>
4. Дахова І.І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2018. № 4. С.17-22
5. Фігель Ю.О.Класифікація обмежень прав людини. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OoRVWLWM6ogJ:nbu.gov.ua/j-pdf/nvlkau_2016_3_9.pdf+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d
6. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
7. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
8. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
9. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
10. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
11. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
12. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
13. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.

14. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021. 528 с.
15. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
16. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
17. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Захист прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Права людини, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами нашої країни, мають бути реалізовані. Один із засобів реалізації прав людини полягає у тому, що їх можна захистити у випадку порушення.

Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. В останні роки це питання є предметом серйозного наукового аналізу. Конституційне прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо реалізувати без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантій. Держава зобов'язана проявляти активність у забезпеченні прав людини, у створенні матеріальних, організаційних, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання людиною своїх прав і свобод.

Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав. Можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод .

Питання для вивчення:

1. Гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина.
2. Діяльність прокуратури України із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.
3. Зміст конституційного права на судовий захист.
4. Діяльність поліції із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.

Контрольні питання:

1. У чому різниця поняття механізму правового регулювання та механізму реалізації суб'єктивних прав?
2. Назвіть елементи механізму реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини.

Ключові терміни та поняття: юридичний механізм захисту прав людини, забезпечення прав і свобод людини

Рекомендована література:

1. Пільгун Н.В., Вінчук О.Ю. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnvhvu.pdf>
2. Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Наукові записки НАУКМА*. Том 129. Юридичні науки. 2018. № 4. С.62-66
3. Швець Д.В. Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності національної поліції України. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lfBJ8co5jFEJ:univd.edu.ua/science-issue/issue/2478+&cd=16&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d>
4. Троян Я. Інститут забезпечення конституційних прав і свобод: поняття, основні ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С.210-215
5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
6. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.

7. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
8. Права людини в Україні / за ред.: А. Б. Благої, О. А. Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
9. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
10. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
11. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
12. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
13. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2021. 528 с.
14. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
15. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
16. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини.

У міжнародно-правових документах відображений певний стандарт прав людини, який є результатом тривалого процесу формування еталонів відповідно до норм сучасного демократичного суспільства. Протягом тисячоліть людина відвойовувала у держави все більше прав для себе, а держава у свою чергу все більше визнавала в людині вільну особу.

Під міжнародним захистом прав людини розуміють систему міжнародно-правових норм, принципів і стандартів, закріплених у міжнародних договорах універсального, регіонального та локального характеру, які визначають права і свободи людини, зобов'язання держав і міждержавних організацій щодо дотримання, розвитку вказаних прав і свобод, а також міжнародні механізми забезпечення і контролю за дотриманням суб'єктами міжнародного права зобов'язань у цій галузі права і відновленням порушених прав конкретних осіб чи груп населення. Отже, в такому розумінні міжнародний захист прав людини та основних свобод — це галузь сучасного міжнародного права з розвинутою сукупністю інститутів права і належними механізмами забезпечення їх функціонування.

Під терміном “механізми міжнародного захисту прав людини” розуміють систему міжнародних (міждержавних) органів і організацій, що діють з метою здійснення міжнародних стандартів прав і свобод людини чи їх відновлення у випадку порушення. Слід зазначити, що, окрім міждержавних органів і організацій, у світі існує безліч так званих неурядових правозахисних організацій.

Питання для вивчення:

1. Застосування конвенції про захист прав людини та основних свобод Європейським судом з прав людини
2. Міжнародна Конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації
3. Механізм захисту прав людини в рамках ООН.

Контрольні питання:

1. Яка роль головних та допоміжних органів ООН у міжнародному захисті прав людини?
2. Розкрийте зміст Міжнародної Конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації.
3. Розкрийте зміст Конвенції проти тортур та інших форм жорстокого, нелюдського або принизливого поводження.

Ключові терміни та поняття: міжнародно-правовий механізм захисту прав людини, Загальна декларація прав людини, міжнародні стандарти захисту прав людини.

Рекомендована література:

1. Мицик В.В. Права людини у міжнародному праві: міжнародно-правові механізми захисту: підручник для вузів. К., 2010. 722 с.
2. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С.124-127
3. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В., Щербина Є.М. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2016. 221 с.

4. Литвиненко І.Л. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4 (16). С. 271–279.
5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
6. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
7. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
8. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
9. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
10. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
11. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
12. Тертишник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
13. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021.528 с.
14. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
15. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
16. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

Тема. Права людини і глобалізація.

Розвиток суспільства є безперервним процесом. Кожний етап розвитку людських відносин супроводжувався змінами в економічному, соціальному та культурно-правовому існуванні та безпосередньо торкався сутності особистості. Права людини в історичній ретроспективі також є змінною категорією.

Глобалізації у сфері прав людини – це визнання універсального статусу прав людини, закріплення прав і свобод людини та їх захисту на міжнародному рівні. Людство давно усвідомило необхідність закріплення основних прав людини з метою їх забезпечення всіма державами світу. Глобалізація у сфері забезпечення прав людини сприяє стандартизації цього напрямку та забезпечує право на захист людиною своїх прав як на рівні держави, так і на міжнародному та загальносвітовому рівні. Права особистості не є виявом приналежності до окремих класів, націй, релігій, ідеологій, а являють собою загальноісторичне і загальнокультурне надбання. Їх можна назвати моральним фундаментом будь-якого суспільства.

Глобалізація прав людини тісно пов'язана з питанням універсальності прав людини. В основі проблеми лежить те, що не всі держави підтримують універсальний підхід до прав людини, який полягає в рівності всіх людей у їх правах та свободах. Це перш за все стосується країн Сходу та Африки. Такі держави, як Іран, Ірак, Колумбія, Пакистан та інші, вважають принципи, закріплені в Загальній декларації, такими, що суперечать їхнім цінностям та відображають лише західні стандарти. Мусульманське право за своєю спрямованістю протилежне до проголошуваних у Загальній декларації принципів і норм.

Питання для вивчення:

1. Глобалізація і її вплив на здійснення прав людини.
2. Ознаки трансформації прав людини в умовах глобалізації суспільства.
3. Державний суверенітет і дотримання прав людини.
4. Права людини і боротьба з тероризмом

Контрольні питання:

1. Як співвідносяться права людини і світова релігія?

2. Проблема прав людини і світова культура.
3. Як співвідносяться покоління прав людини і глобалізація?

Ключові терміни та поняття: глобалізація, глобалізація у сфері прав людини.

Рекомендована література:

1. Руднева О. М. Розвиток концепції прав людини під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Бюлетень Міністерства юстиції*. 2010. № 11. –С. 30–37.
2. Дашковська О.Р. Еволюція прав людини під впливом процесу глобалізації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С.25-29
3. Васечко Л. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. 2013. № 1. С.4-7.
4. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
5. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посібник/В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 206 с.
6. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
7. Права людини в Україні /за ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
8. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
9. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184 с.
10. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні. Монографія. Вид-цтво Ліра-К. 2020. 138 с.
11. Тertiшник В.М. Права і свободи людини : Підручник. Київ : Алерта, 2022. 432 с.
12. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021.528 с.
13. Петков С.В. Права і свободи людини та їх дотримання під час дії воєнного стану. Підручник. Видавничий дім «Професіонал». 2022. 310 с.
14. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 556 с.
15. Захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина: галузево-правовий дискурс: монографія. Харків : Право, 2023. 440 с

РОЗДІЛ 3.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Місце теорії прав людини в системі юридичних наук, значення та актуальність теорії прав людини;
2. Права людини і цивілізація (релігія);
3. Генезис прав людини (епоха Античності, Середньовіччя)
4. Права людини в епоху Нового часу;
5. Природноправовий та позитивістський підходи до розуміння прав людини;
6. Співвідношення категорій “права” та “свободи” людини і громадянина, їх взаємозв’язок з категорією обов’язків;
7. Підстави розрізнення прав людини та прав громадянина і відповідних статусів в позитивному праві;
8. Розрізнення статусу людини і громадянина за міжнародним правом та національним законодавством.
9. Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством;
10. Гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні як передумова їх реалізації;
 11. Класифікація прав людини за сферами життєдіяльності;
 12. Права першого покоління прав людини
 13. Права другого покоління прав людини;
 14. Права третього покоління прав людини;
 15. Права четвертого покоління прав людини
 16. Фундаментальні (основні) права особи; нефундаментальні (додаткові) права особи, їх взаємозв’язок та відмінність;
 17. Види правових статусів;
 18. Позитивні (юридичні) права особи як елемент правового статусу;
 19. Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану;
 20. Соціально-правовий механізм забезпечення прав людини в Україні;
 21. Організаційно-правовий механізм захисту основних прав та свобод людини і громадянина в Україні;
 22. Проблеми здійснення механізму забезпечення прав людини в Україні;
 23. Права людини в історії міжнародних відносин;
 24. Механізм захисту прав людини в рамках Статуту Ліги Націй;
 25. Статут ООН і права людини.
 26. Міжнародний біль про права людини. Характеристика документа.
 27. Загальна декларація про права людини. Характеристика документа.
 28. Пакт про економічні, соціальні та культурні права. Характеристика документа.
 29. Пакт про громадянські і політичні права. Характеристика документа.
 30. Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика);
 31. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації;
 32. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду;
 33. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи;
 34. Переваги та недоліки природноправового та позитивістського підходів в механізмі захисту прав людини.
 35. Проблеми реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні.
 36. Міжнародно-правовий захист прав жінок
 37. Правовий захист прав дитини від насилля в Україні
 38. Міжнародно-правові аспекти захисту прав біженців в Україні
 39. Входження України до міжнародної системи захисту прав людини: проблематика сьогодення
 40. Порядок звернення громадян України до Європейського суду з прав людини
 41. Право на працю: міжнародні стандарти та українська реальність
 42. Європейський механізм протидії торгівлі людьми
 43. Проблеми правового регулювання та забезпечення права на мирні зібрання в Україні
 44. Права людини і громадянина у конституційних актах Української Центральної Ради
 45. Порухення політичних прав та свобод людини в Криму під час російської окупації

46. Міжнародно-правовий захист права на вільний вибір місця проживання та свободу пересування
47. Проблема клонування у міжнародному праві
48. Право людини на свободу від катувань
49. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини від жорстокого поводження з боку членів сім'ї
50. Проблеми міжнародно-правового захисту прав апатридів
51. Проблеми захисту прав вимушених переселенців в результаті збройного конфлікту в Східній частині України
52. Захист прав і свобод окремих категорій осіб під час збройних конфліктів
53. Захист прав дітей під час збройних конфліктів – одна з найважливіших проблем сьогодення
54. Становлення державної гендерної політики.
55. Гендерна соціалізація українського суспільства.
56. Механізми реалізації гендерної політики.
57. Гендерні стереотипи.
58. Міжнародні організації захисту прав жінок.
59. Фемінізм в Україні.
60. Гендерна соціалізація у сім'ї.
61. Особливості гендерної ситуації у чоловіків і жінок-керівників.
62. Чоловіки і жінки на ринку праці: нерівність соціальних можливостей – різні економічні результати.
63. Міжнародні правові механізми та закордонний досвід правового забезпечення рівних можливостей.

РОЗДІЛ 4. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ

Біженець – іноземний громадянин або особа без громадянства, яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, національності, ставлення до релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань змушена залишити територію держави, громадянином якої вона є, або територію свого постійного проживання і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави внаслідок зазначених побоювань, і щодо якої прийнято рішення про надання їй статусу біженця.

Біпатриди – фізичні особи, що мають громадянство двох або більше держав.

Гарантії прав людини – система соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів та заходів, що забезпечують фактичну реалізацією, охорону та належний захист прав, свобод та законних інтересів людини.

Гендер – у феміністичних та гендерних дослідженнях соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психобіологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду.

Гендерна рівність – гендерна рівність, також рівність жінок та чоловіків, рівність статей, — концепція досягнення рівних прав людини між чоловіками та жінками в трудових, сімейних та інших правових відносинах, а також урівнювання ролі в суспільстві загалом.

Геноцид – дії, що чиняться з наміром знищити повністю чи частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку.

Громадянство – постійний правовий зв'язок між особою та певною державою, що знаходить свій вираз у їх взаємних правах та обов'язках.

Громадянин – людина, яка належить до постійного населення даної держави та користується всіма правами, виконує всі обов'язки цієї держави.

Декларація – проголошення основних принципів, які не мають загальнообов'язкової сили, рекомендація.

Дискримінація – будь-яка, така, що не має раціонального обґрунтування, побудована на основі фізичних чи біологічних ознак, диференціація прав та повноважень суб'єкта.

Дискримінація щодо жінок – будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Дитина – людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

Дієздатність – закріплена законом здатність суб'єкта права набувати своїми діями суб'єктивні права та породжувати юридичні обов'язки.

Іноземець — особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Конвенція – міжнародна угода з якого-небудь спеціального питання, має обов'язкову силу для тих держав, які до неї приєдналися.

Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав їх дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження.

Права дитини – комплекс прав і свобод, який характеризує правовий статус дитини з урахуванням особливостей розвитку людини до повноліття.

Права жінок – комплекс прав і свобод, який характеризує правовий статус жінок з урахуванням їх соціального стану.

Права людини – можливість вибору особою певної поведінки для забезпечення свого нормального існування й розвитку, закріплена в законах, інших правових актах держави та міжнародних документах, обумовлена рівнем економічного, соціального, духовного і культурного розвитку суспільства.

Правовий статус особи — це положення людини у правовій реальності, що відображає її (людини) фактичний стан у взаємовідносинах з суспільством і державою. Це сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів прав.

Правоздатність фізичної особи — передбачена нормами права здатність (можливість) індивіда мати суб'єктивні юридичні права та суб'єктивні юридичні обов'язки.

Презумпція невинності – принцип кримінального процесу, згідно з яким підозрюваний, обвинувачений, підсудний вважається невинним, поки його винність у скоєнні злочину не буде доведена у передбаченому законом порядку і визнана вироком суду, що набрав законної сили.

Природні права людини – комплекс прав людини, які дані людині від народження і обумовлені фактом її народження; це ті «природжені» права людини, які забезпечують їй належне існування, розвиток і захист, і є загальними і рівними для всіх людей.

Свобода людини – узаконена державою можливість що-небудь робити, здійснювати; відсутність будь-яких обмежень у чому-небудь.

Суб'єктивний обов'язок – міра належної поведінки особи, закріплена нормами права.

Юридична відповідальність – передбачене законом та застосовуване органами держави примусове обмеження або позбавлення правопорушника певних благ як результат вчиненого ним правопорушення.